

(accessed 25 August 2020).

4. *Zakon Ukrainy «Pro fakhovu peredvyshchu osvitu»*. [Law of Ukraine «On Professional Higher Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (accessed 25 August 2020).

5. Nychkalo, N. H. (2002). *Neperervna profesiina osvita – tendentsiia svitova // Rozvytok pedahohichnoi ta psykholohichnoi nauk v Ukraini 1992-2002: zb. nauk. pr. do 10-richchia APN Ukrainy/ APN Ukrainy*. [Continuing professional education - a world trend // Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine 1992-2002: collection. Science. etc. to the 10th anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine].

6. Nychkalo, N. H. (2008). *Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy: monohrafiia*. [Transformation of vocational education in Ukraine]. Kiev.

7. *Osvita doroslykh: teoretychni i metodolohichni zasady* (2012): [monohrafiia] / avt. kol. L. B. Lukianova, L. Ye. Sihaieva, O. V. Anishchenko ta in. [Adult education: theoretical and methodological principles: [monograph]]. K.: Pedahohichna dumka. 272 s.

8. *Proektuvannia protsesu profesiinoho navchannia u zakladakh proftekhsvity: monohrafiia* (2010). [Designing the process of vocational training in vocational education institutions: a monograph]. Kiev.

9. *Teoriia i metodyka profesiinnoi osvity: navch.*

posib. (2012) / Z. N. Kurliand, T. Yu. Osipova, R. S. Hurin ta in.; za zah. red. Z. N. Kurliand. [Theory and methods of vocational education]. Kiev.

10. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku»*. [Decree of the President of Ukraine «On the National Strategy for Education Development in Ukraine until 2021»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (accessed 25 August 2020).

11. Dave, R. H. (1976). *Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects*. Hamburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАЛАНЮК Наталія Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії загальноосвітніх дисциплін (математика, вища математика) Київського коледжу транспортної інфраструктури.

Наукові інтереси: професійна освіта майбутніх фахівців залізничного транспорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MALANYUK Nataliia Mykhailivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Cycle Commission of General Education Disciplines (Mathematics, Higher Mathematics) of the Kyiv College of Transport Infrastructure.

Circle of scientific interests: professional education of future railway transport specialists.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2020 р.

УДК 7.071.2.03(092)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-113-117

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович –

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет

імені Григорія Сковороди»

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2553-8598>

e-mail:mart_ak@ukr.net

ДИРИГЕНТСЬКА ШКОЛА МИКОЛИ МАЛЬКО У НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Прикметною ознакою сьогодення є розвій музично-виконавської та педагогічних шкіл, які виступають важливим чинником інтеграції українського музичного мистецтва в європейський та світовий соціокультурний простір. Розробка концептуальних і методологічних основ проблеми музично-виконавських і педагогічних шкіл, вивчення видатних постатей музичного мистецтва як феномену української культури ХХ – початку ХХІ століть є важливим процесом професійної готовності майбутніх учителів музики до художньо-творчої діяльності [7,

с. 69–72]. Сучасний етап розвитку музичної освіти характеризується появою низки наукових праць, в яких обґрунтовується статусна роль визначних персоналій національної музично-педагогічної та виконавської школи в контексті культуротворчих та освітніх процесів сьогодення. Становлення українського диригентсько-виконавського мистецтва в першій чверті ХХ століття тісно пов'язане з іменем Миколи Андрійовича Малька. В спогадах сучасників і низці наукових праць видатного митця постає як самобутній художник великого обдарування, глибокий інтерпретатор музичної класики і музичних

творів композиторів ХХ століття, людина широкого гуманітарного світогляду, енциклопедичних знань і високої культури. Особистість М. А. Малька, основні етапи його творчої діяльності, концептуальні засади музично-виконавської естетики та диригентської педагогіки розкриваються в наукових розвідках українських учених, таких як В. Рожок, Ю. Ложков, Г. Макаренко. Висловлюється думка про те, що мистецька спадщина і педагогічні ідеї Майстра диригування потребують подальшого наукового осмислення з метою більш широкого використання цього унікального досвіду в сучасній музичній освіті [1, с. 138–145].

Отже, змістовна наповненість цього наукового дискурсу обумовлена намаганням автора висвітлити мистецький, педагогічний та науковий доробок М. А. Малька в контексті становлення української диригентської школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання диригентського мистецтва розкриваються у монографіях Т. Смирнової «Вища диригентсько-хорова освіта в Україні: минуле та сучасність» (2002), О. Бенч «Павло Муравський. Феномен одного життя» (2002), Д. Ревуцького «Микола Лисенко. Повернення першоджерел» (2003), С. Лісецького «Хоровий диригент Семен Дорогий» (2004), А. Лашенка «З історії київської хорової школи» (2007), М. Бурбана «Українські хори та диригенти» (2007), Л. Пархоменко «Кирило Стеценко» (2009), В. Корнійчука «Маєстро Анатолій Авдієвський. Портрет хору з мозаїки: художньо-документальна повість» (2012), Г. Карась «Музична культура української діаспори у світовому часпросторі ХХ століття» (2012), наукове дослідження Л. Кияновської «Син століття. Микола Колесса в українській культурі ХХ віку. Сім новел з життя артиста» (2003). Вагомим внеском в українську освіту і музикознавство є навчальний посібник В. Рожка «Історія українського диригентського виконавства: творчість Стефана Турчака» (2013). Глибиною наукового аналізу вирізняються монографії визначного вченого, такі як «Стефан Турчак. Митець, артист, громадянин» (1994), «Сонячний маєстро» (2006), де всебічно представлено творчий шлях видатної Особистості і гідно оцінено її внесок у розвиток національної музичної культури.

Мета статті – проаналізувати диригентську школу М. А. Малька у науковому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для формування широкого гуманітарного кругозору М. А. Малька, велике значення мало навчання на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету, який він закінчив у 1906 році, де вивчав музичне мистецтво у М. Римського-Корсакова (клас композиції), М. Черепніна (клас диригування) та М. Лаврова (клас фортепіано). Глибокий відбиток його художнього світогляду залишили уроки з циклу інших музично-теоретичних дисциплін, які проводили О. Глазунов і К. Лядов. Інтелектуал з широкими прогресивними поглядами та переконаннями М. Малько з 1906 року активно співпрацював з відомими столичними газетами, виступаючи зі статтями з проблем історії, філософії та громадської політики. З 1920-х років він здійснював педагогічну діяльність у вищих навчальних музичних закладах України та Росії, практично закладав професійну диригентську освіту у колишньому Радянському Союзі. У 1922 році М. Малько організував при композиторському відділенні Московської консерваторії трирічний клас обов'язкового диригування, для котрого склав програму. Пізніше він започаткував спеціальне диригентське відділення в Київському музично-драматичному інституті.

Після завершення навчання в консерваторії видатний диригент удосконалював свою диригентську майстерність в Німеччині у відомого музиканта Фелікса Мотля, який у той час очолював Мюнхенський оперний театр. У своїх споминах про Фелікса Мотля, Микола Малько зазначав, що він був для нього улюбленим виконавцем і високим зразком музичного діяча. Фелікс Мотль у свій час був учнем Ріхарда Вагнера, саме тому у творчій діяльності диригента виразно простежується спадкоємність з художніми традиціями визначного німецького композитора. Музично-виконавська естетика та педагогічні принципи цієї школи отримують в подальшому глибокий відбиток у різнобічній діяльності Миколи Малька. Торкаючись її суто педагогічного аспекту, зазначимо що розроблені Миколою Мальком концептуальні засади диригентської освіти в нашій країні, мали своїм зразком налагодження цієї справи в Німеччині.

Важливим етапом творчої діяльності відомого митця була робота в Харківському музично-драматичному інституті, далі він організовує диригентський клас у

Київському музично-драматичному інституті імені М. Лисенка, а також здійснює керівництво симфонічним оркестром і викладає в консерваторії. М. А. Малько був неперевершеним виконавцем не тільки музичної класики, а й новітньої симфонічної музики [6]. Під його керуванням прозвучали твори таких композиторів як Шонберг, Мійо, Онеггер, Шрекер, Хіндеміт і ін. Серед найважливіших пріоритетів виконавської діяльності диригента була музика Скрябіна, Стравінського, Мясковського. Микола Малько був першим інтерпретатором Першої і Другої симфонії Д. Шостаковича.

Наприкінці 30-х років офіційна критика виступила із різкими заявами проти новітніх течій в музичному мистецтві. Ці обставини змусили М. А. Малька емігрувати за кордон. Диригентська і педагогічна діяльність видатного диригента в країнах Європи була надзвичайно плідною. Він виступав із самими уславленими симфонічними оркестрами Лондона, Відня, Берліна, Мюнхена, Туріна, Глазго, Праги, Варшави. Так, у Копенгагені ним було створено симфонічний оркестр, проводився Міжнародний конкурс диригентів імені Миколи Малька.

У передмові до книги Фелікса Вейнгартнера «О дирижировании» (1926 р.) М. Малько висловлює думку про необхідність наукових досліджень в галузі диригентського мистецтва. Взірцем для наслідування він вбачав налагодження цієї справи в Німеччині, де вже до кінця XIX ст. сформувались диригентські школи, була створена та видана наукова праця, в якій видатний німецький диригент стверджує основну ідею виконання.

Наслідком багаторічних роздумів М. А. Малька стала книга «Основы техники дирижирования», яка була задумана як перша частина великої праці «Основы дирижирования». М. А. Малько розглядає дирижування як найскладніший і найважчий вид музичного виконавства, що обумовлено, перш за все, специфікою функціонування оркестрового та хорового колективу як виконавського організму. Вбачаючи в диригентові музиканта-виконавця, автор зауважує необхідними якостями останнього диригентське обдарування, високу музичну культуру та глибокі знання. Вплив диригента на колектив повинен бути багатовекторним, тобто має спонукати виконавців до здійснення певних дій та нейтралізувати прояви волі окремих виконавців, що не співпадають із задумом диригента.

Узагальнюючи погляди М. А. Малька

щодо репетиційного процесу, вкажемо на те, що його специфіку він вбачає в тому, що диригенту доводиться роздвоювати свою увагу, тобто проводити репетицію не лише для художнього колективу, а також для себе, усвідомлювати велику кількість нових проблем, які виникають під час ходу репетиційних занять.

Розглядаючи диригування як складну психофізіологічну діяльність, М. А. Малько наголошує на необхідності певної фізичної підготовки диригента і зауважує, що вона тісно пов'язана з завданнями диригентської техніки і має на меті координацію вольового імпульсу та викликаного ним руху у взаємодії з ритмічним почуттям і музичною свідомістю диригента.

Специфіку методики диригування М. А. Малько виклав у науковому дослідженні «Диригент та його паличка» якому належить чільне місце серед світових методичних посібників. Підкреслимо, що диригування – це один із найскладніших видів музичного виконавства. Однак, деякі музиканти вважають, що це не мистецтво і навчатись йому не потрібно, інші переконують, що цьому навчитися можуть тільки особливо обдаровані люди. На думку М. Малька, «щоб стати за оркестровий пульта, потрібно пройти всю підготовчу роботу в класі з диригування, отримати певні диригентські практичні навички. Адже диригентом можливо стати лише у процесі систематичної, щоденної, кропіткої праці» [3].

Важливе місце в праці М. А. Малька належить проблемам тактування. Автор вказує на те, що технічна і художня спрямованість в диригуванні як і у всякому іншому виді музичного виконавства, настільки тісно пов'язані між собою, що інколи їх важко відділити одна від одної. В концентрованому вигляді всі елементи диригентської техніки, за авторською думкою, знаходять своє відображення у відтворенні агогіки. Дослідження виражальних можливостей різноманітних елементів диригентської техніки дозволило вченому сформулювати її сутність як втілення логічного смислу музики, починаючи від найменшої структурної побудови і закінчуючи архітектонікою всього твору в сукупності всіх його ознак. Наукові праці М. А. Малька, підтверджують, що теоретичні принципи диригентської техніки становлять цілісну систему формування диригента. Підкреслимо універсальність цієї системи, інноваційний характер багатьох положень.

З іменем М. Малька пов'язано формування методичної літератури в галузі виховання диригентів, основу якого заклали учні видатного митця. Вихованцями диригентського класу М. Малька є визначні диригенти-педагоги М. Канерштейн, Б. Хайкін, Л. Гінзбург, І. Мусін, ідейними учнями можна вважати С. Казачкова, К. Кондрашина. Цей перелік провідних радянських «ідеологів» диригування опосередковано вказує на джерела методичної школи в галузі цього виду виконавства. Про це свідчить, в першу чергу, спільність у принципах побудови рекомендаційного матеріалу, здебільшого одноставності щодо понятійного апарату та основних принципів роботи. Але цей фон завжди забарвлюється індивідуальністю автора, неповторністю процесу його становлення як диригента і вихователя. [2, с. 35]

Важливим пріоритетом багатогранної творчої діяльності М. А. Малька був розвиток диригентської освіти в Музично-драматичному інституті імені М. Лисенка. Розроблена ним система навчання диригентів вирізняється новаторськими рисами і вражає своєю масштабністю. З цього приводу, видатний диригент зазначав: «Справа розвивається за моїм планом: у мене – диригування (теорія і практика), читання партитур, транспонування, транспозиція, історія партитури (поки що у вигляді розвитку окремих теоретичних проблем); гра на оркестрових інструментах; виховання голосу (Енгелькрон); теоретичні предмети (ладовий ритм, поліфонічний стиль та ін.)» [5, с. 11–32].

Яскравою сторінкою в історії національної музично-виконавської школи стала творча співпраця М. А. Малька з хоровою капелюю «Думка», якою в той час керував Нестор Городовенко. У лютому 1924 року видатний диригент запропонував капелі співучасть у виконанні Дев'ятої Симфонії Л. Бетховена.

Репетиційний процес під керівництвом Майстра диригування вирізнявся особливою увагою до вірного відтворення метроритмічної структури творів та досягнення інтонаційної чистоти звучання. З цього приводу, доктор мистецтвознавства Л. Пархоменко у науковому дослідженні про М. А. Малька відзначає, що «у березні 1924 року диригент прочитав артистам хору цикл лекцій про дикцію і міміку; у квітні – проводив практичні заняття з метою покращення дикції» [4, с. 74–99]. Співпраця з видатним диригентом розширила

світоглядні і виконавські обрії хорового колективу. Окрасою його репертуару стали такі шедеври світової музичної класики, як: частини з ораторії Й. Гайдна «Чотири пори року»; «Тиша на морі та Щаслива подорож», Фантазія для хору й оркестру Л. Бетховена, «Пісні долі» Й. Брамса, «Іспанські пісні» та «Цигани» Р. Шумана. Довершена інтерпретація хорової музики отримала визнання європейської критики.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Підсумовуючи вищезазначене, слід констатувати, що висвітлення методики М. А. Малька з предмету «Диригування» дадуть змогу покращити якість навчального процесу. Особливості диригентської професії обумовлює певні чинники, а саме: складність художнього колективу як живого виконавського організму, складність та обмеженість тривання репетиційного процесу визначають особливе місце диригента як виконавця. Сумарна дія цих та інших чинників обумовлює високі вимоги до розвитку музичного мислення диригента. Оволодіння основами диригентської техніки надає розвиток високоморальної особистості.

Проведене дослідження відкриває перспективу для більш глибокого вивчення педагогічних умов підвищення якості професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Димченко С. Внесок Миколи Малька у становлення та розвиток диригентського мистецтва в Україні / С. Димченко // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2013. № 1. С. 138–145.
2. Лошков Ю. Генеза та становлення диригентського виконавства в Україні: Монографія / Ю. І. Лошков. Х: ХДАК, 2007. 221 с.
3. Малько Н. Основы техники дирижирования / Николай Малько. Л.: Музыка, 1965. 219 с.
4. Пархоменко Л. Микола Малько – Павло Маценко: діалог поза Україною. Студії мистецтвознавчі. НАНУ. ІМФЕ ім. М. Рильського. Київ: Вид-во ІМФЕ. Ч. 2(14). 2006. С. 74–99.
5. Раабен Л., Шерман И. Н. А. Малько – жизнь, дирижерская и общественная деятельность / Л. Н. Раабен, И. Шерман // Н. А. Малько. Воспоминания. Статьи. Л.: Музыка, 1972. С. 11–32.
6. Рожок В. Історія українського диригентського виконавства: творчість Стефана Турчака: навчальний посібник / Володимир Рожок; до 100-річчя Національної музичної академії імені П. І. Чайковського. Київ: НМАУ іл. П. І. Чайковського, 2013. 328 с.

7. Черкасов В. Формування професійної готовності майбутніх учителів музики до художньо-творчої діяльності. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 174. Кропивницький, 2019. С. 69–72.

REFERENCES

1. Dimchenko, S. (2013). *Vnesok Mykoly Mal'ka u stanovlennya ta rozvytok dyryhent-s'koho mystetstva v Ukraini*. [Mykola Malko's contribution to the formation and development of conducting art in Ukraine].

2. Loshkov, Y. (2007). *Heneza ta stanovlennya dyryhent-s'koho vykonavstva v Ukraini*. [Genesis and formation of conductor's performance in Ukraine].

3. Malko, M. (1965). *Osnovy tekhniky dyryzhyrovannya*. [Fundamentals of conducting technique].

4. Parkhomenko, L. (2006). *Mykola Mal'ko – Pavlo Matsenko: dialoh poza Ukrainoyu*. [Mykola Malko – Pavlo Matsenko: dialogue outside Ukraine. Art studies]. Kyiv.

5. Raaben, L., Sherman, I. (1972). *M. A. Mal'ko – zhyzn', dyryzherskaya y obshchestvennaya deyatel'nost'*. [N. A. Malko – life, conducting and social activities].

6. Rozhok, V. (2013). *Istoriya ukrayins'koho dyryhent-s'koho vykonavstva: tvorchist' Stefana*

Turchaka. [History of Ukrainian conductor's performance: creativity of Stefan Turchak]. Kyiv.

7. Cherkasov, V. (2019). *Formuvannya profesynoyi hotovnosti maybutnikh uchyteliv muzyky do khudozhn'o-tvorchoyi diyal'nosti*. [Formation of professional readiness of future music teachers for artistic and creative activity]. Kropyvnytskyi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАРТИНЮК Анатолій Кирилович – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Університет Григорія Сковороди в Переяславі».

Наукові інтереси: диригентсько-хорова освіта, історичні дослідження мистецької культури та освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MARTYNIUK Anatoliy Kyrylovych – PhD in Art History, Associate Professor of the Department of Artistic Disciplines and Teaching Methods of the SHEI 'Pereiaslav Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University'.

Circle of scientific interests: conducting and choral education, historical research of art culture and education.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2020 р.

УДК 378.147.091.33

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-190-117-124

ОМЕЛЬЯНЕНКО Наталія Віталіївна –

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Львівської національної академії Національного авіаційного університету
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9972-6017>
 e-mail: N_omelianenko@ukr.net

ОМЕЛЬЯНЕНКО Світлана Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2916-5418>
 e-mail: OmelyanenkoSV@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ КОНКРЕТНИХ СИТУАЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Компетентне виконання соціально-професійних ролей фахівцями у сучасних умовах можливе на основі їх якісної професійної підготовки, коли відбувся перехід від набуття ними знань, умінь та навичок до розвитку внутрішнього потенціалу особистості. Одним із компонентів будь-якої професійної діяльності є інтелектуальна та моральна відповідальність, почуття якої зміцнюється на ґрунті розвинутого критичного мислення, яке допомагає особистості зробити її думки

та переконання сильними і захищеними.

В той же час, успіхи в кар'єрі та особистих справах, внесок у життя громади залежать від вміння людини усвідомити проблему й знайти оптимальний спосіб її розв'язання, що ґрунтується на розвинутому критичному мисленні.

Потреба розвитку критичного мислення сучасної молоді також зумовлена розвитком «кліпового» мислення, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, який сприймає людина, без урахування зв'язків між окремими елементами,